

Kadının Toplumsal Cinsiyet Açısından Kazanımları ve Köy Enstitüleri

Asya TOSUN¹

Coşkun DOĞAN²

¹Lisans Öğrencisi, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, asyatosun@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9970-6673

²Öğrt.Gör.Dr. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, coskundogan2002@yahoo.de, ORCID: 0000-0002-6072-2721

Özet Kurtuluş savaşı sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğinin sağlam temellere oturtulması ve bu yönde yapılan devrimlerin en kısa sürede yaşama geçirilmesi için eğitimin önemi büyüktü. O dönemde Türkiye'de, halkın büyük bir çoğunluğunun köylerde yaşaması ve okuma yazma oranının oldukça düşük olması, eğitim alanında yapılması gereken faaliyetleri gerekli hale getirmekteydi. Bu bağlamda Köy Enstitüleri, yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim alanında yapmış en büyük eğitim uygulamasıdır.

Köy Enstitülerinin kurulması, amacı, öğrencilerinin seçilme biçimi ve eğitim sonrası mezunların öğretmen olarak istihdamı, dönemine göre tam bir devrim niteliğindedir. Karma eğitim uygulaması sayesinde erkek öğrencilerle, yüzyıllarca hiçbir sosyal statüsü olmayan kız öğrenciler birlikte aynı sınıflarda okumuş ve mezun olduktan sonra geldikleri köylere öğretmen olarak atanmışlardır. Köy Enstitüleri, her alanda köylerin toplumsal kalkınmasında olduğu kadar, kadının toplum içerisinde uygulamada alacağı rol ve statüsü açısından da büyük üstlenmiştir.

Kadının okuma ve yazma şansı bularak, öğretmen olarak atanması ve köyün kalkınmasına katkıda bulunması, o dönemin koşullarına ve toplumsal cinsiyet düşüncesine göre kadına verilen büyük bir demokratik haktır. Bu bağlamda aile içerisinde klasik kadın rolünü yerine getiren kadının, toplum için üreten ve düşünen bir birey haline getirilmesi, sosyal bir kurum olarak Köy Enstitülerinin ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir.

Bu çalışmada, Köy Enstitülerinin kuruluş amacından hareketle, Toplumsal Cinsiyet açısından kadının o dönem Türkiye'sinde konumu incelenecektir. Öğretmen olarak atanan Köy Enstitü mezunu kadın öğretmenlerin, cinsiyet açısından toplum içerisinde yaşadıkları sorunlar ve köy kadınlarına cinsiyet açısından kazandırdıkları tavır, tutum ve düşüncelerine nasıl yansıdığı ilgili kaynakların taranarak nicel bir araştırma şeklinde betimleme yoluyla irdelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Köy Enstitüsü, Toplumsal Cinsiyet, Kadın

Women's Gender Acquisitions and Village Institutes

Abstract: The importance of education to be based on the solid foundation established after the War of Independence of the Republic of Turkey and the future realization as soon as the revolution made in this direction was large. At that time in Turkey, a large majority of people living in villages and the literacy rate is very low, the field of education needed to be done was making activities. In this context Village Institute, the largest educational practice is a newly established Republic of Turkey has made in the field of education.

The establishment and purpose of the Village Institutes, the way their students were selected and the way graduates were employed as teachers after training was a complete revolution compared to the period. Thanks to the mixed education practice, male students and female students who have no social status for centuries have studied together in the same classes and have been appointed as teachers to their villages after graduation. Village Institutes have undertaken a great role in the social development of the villages in every field, as well as in terms of the role and status of women in practice.

The fact that women find the chance to read and write, be appointed as a teacher and contribute to the development of the village, is a great democratic right given to women according to the conditions and gender belief of that period. In this context, the fact that the woman, who fulfills the classical role of woman in the family, becomes an individual who produces and thinks for the society is an indication of the importance of Village Institutes as a social institution.

In this study, the purpose of the establishment of Village Institutes movement, the women of that period will be examined in terms of gender position in Turkey. The problems faced in the society in terms of gender and how they reflect on the attitudes, attitudes and thoughts they give to village women in terms of gender will be examined through a quantitative study by scanning the relevant sources.

Keywords: Village Institute, Gender, Woman

1. Giriş

Toplumu oluşturan bireyler hem kadın hem de erkeklerden oluşmaktadır. Ancak her toplumda biyolojik cinsiyet farklılığı göz önüne alınarak cinsiyete göre kalıplaşmış davranışlar belirlenmiştir.

Bireyin ait olduğu toplumun kültürel yapısından kaynaklanmış cinsiyete göre belirlenmiş roller ve davranışlar kadın erkek arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmıştır. Toplumunda özellikle kadının erkeklerle göre sosyal yaşam içerisinde cinsiyet bağlamında çok daha zor koşullarda bulunması, hem Osmanlı

İmparatorluğu'nun son dönemlerinde hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda yeni haklar verilmesini gerektirmiştir. Ancak özellikle köylerde yaşayan kadınlar bu haklarının farkında bile değildir. Bunun için, köylere toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri giderme yönünde çalışacak ve çağdaş cinsiyet anlayışını oralara taşıyacak donanımlı insanlara ihtiyaç duyulmaktaydı.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda halkın büyük bir çoğunluğu köylerde yaşamaktaydı. Okuma yazma bilmeyen bu çoğunluğun cumhuriyeti ve devrimlerini anlaması zor bir olasılıktı. Bunun için hem köyde yaşayanların öğrenim sorunlarının hem de rejimin ilkelerini onlara anlatacak köy yaşamını da yakından tanıyan kimselerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, köyleri modernize edecek Köy Enstitüleri kuruldu. Burada eğitim görecektir öğretmen adayları köylerden başarılı kız – erkek öğrenciler arasından seçilerek alınmış ve sadece öğretmen olarak değil, köy yaşamı içerisinde köylünü tüm ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yetiştirilmiştir.

Köy Enstitülerden çok donanımlı olarak mezun olan köy çocukları, henüz çok genç olan Türkiye Cumhuriyeti'nin oturtulduğu devrimlerinin Anadolu'nun en ücra köylerinde yılmaz savunucuları ve köylerdeki elçileri olmuşlardır. Köy Enstitülerinde aldıkları çok yönlü çağdaş eğitimle, yüzyıllardır kabuğu içerisinde yaşayan köylü yurttaşların geleceklerini aydınlatan bir meşale görevi üstlenmişlerdir. Köy Enstitülü öğretmenlerin, özellikle ataerkil bir toplumda toplumsal cinsiyet rollerinin çok katı olarak uygulandığı köylerde, gelecek kuşakları toplumun aydın bir bireyi olarak yetiştirecek kadınları, o dönemin koşulları dâhilinde toplumda bir statü kazandırma konusunda başarılı çalışmaları olmuştur. Kadın öğretmenlerin bildikleri her şeyi köylü kadınlara öğretmeleri, kadınların katı şekilde belirlenmiş toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesini sağlamışlardır.

2. Köy Enstitülerinin Kuruluşu ve Amacı

Türk eğitim tarihinde eğitimin bir sorun olarak görüldüğü ve ilköğretimin zorunlu hale getirildiği Tanzimat dönemidir. Daha sonra Meşrutiyet dönemi ile Türk eğitim düşüncesi ve çağdaş Türk pedagojisi ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun sona ermesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, çağdaş bir Türk toplumu oluşması için çok acil bir ulusal bir eğitim programına ihtiyaç duyulmuştur. Eğitim alanında en büyük gelişmeleri dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey zamanında olmuştur. Bu dönemde ilköğretim kurumları ve öğretmen okullarının çağdaş bir eğitim öğretim kurumları olması için yeniden ele alınarak gerekli uygulamalar

başlatılmıştır. Yeni bir eğitim felsefesi çerçevesinde Köylere öğretmen yetiştirme düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu düşünce, köy toplum düzenini tanıyan ve köy kökenli kimselerin köy öğretmeni olmasıdır. Tonguç o dönemle ilgili şunları ifade etmektedir.

22 Mart 1926'da Maarif Teşkilatı Yasası TBMM'de kabul edilmiş; böylece 1926'da ilk müfredat programı hazırlanmıştır. Bu program ile köy okullarının köy yaşamıyla ilişki içinde olması kuralı getirilmiştir. Burada üç yıllık köy ilkokulları ve köy yatılı okullarının açılması kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda köy okullarına öğretmen yetiştirmek için köy öğretmen okullarının açılması öngörülmüştür (Tonguç, 2007: 81).

Atatürk'ün önderliğinde ulusal varoluş savaşını kazanan Türk ulusunun, özellikle gelişmiş batı ülkeleri düzeyine ulaşabilmesinin tek yolu eğitim olarak görünmekteydi. Atatürk ve arkadaşları bunun bilincindeydi. Çünkü o dönemde ülke nüfusun büyük çoğunluğu köylerde yaşamakta ve okuma yazma bilmeyenlerin sayısı oldukça yüksekti. 1935 nüfus sayımı istatistiklerine göre (Ertuğrul,2002),Türkiye'de 10.000'den az nüfuslu yerlerde okuma yazma bilmeyenlerin oranı %83.3;10.000'den çok nüfuslu yerlerde %59.7 olarak belirlenmiştir. Bu anlamda, başta köyler olmak üzere okuryazar oranının yükseltilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda köyde görev yapacak öğretmenlerin eğitilmesinin öncelik verilmesi oldukça çok önem kazanmıştır. Yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği açısından önemi oldukça büyük olan eğitim reformunun yapılması gerekiyordu. Ortaş (2005) Köy Enstitülerini kuruluş gerekçesiyle ilgili görüşünü şu şekilde belirtmiştir.

Köy Enstitülerinin başlıca amacı kırsal alanı kalkındırmak, köylüyü eğitmek ve öğretmenlerle köylüyü üretici duruma getirmektir. Çünkü Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda ülkemizde okuryazar oranı neredeyse yok denecek kadar düşüktür. Özellikle kadınlarda ve köylerde okuryazarlık oranı oldukça geri düzeydedir. Bu tablo karşısında Atatürk ve arkadaşları yeni rejimin ruhunu ve düşüncesini köye de ulaştıracak bir eğitimsel devrim hareketini başlatırlar. Gerçek anlamda devrimci bir hareket olan Köy Enstitüleri hareketi yalnızca köyün maddi kalkınmasını değil, aynı zamanda ve daha önemli olarak köy insanını bilinçlendirmeyi, onu hiçbir kuvvetin istismar edemeyeceği modern bir kırsal yaşam biçimine kavuşturmayı amaçlar (Akt. Kartal, 2008:25).

1 Kasım 1928'de yeni Türk harfleri kabul edilmiş, buna bağlı olarak hem okur-yazar oranını arttırmak hem de yeni harflerin halk tarafından tanınmasını sağlamak için Milli Mektepler açılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti halka ulaşmak istiyordu. Bu anlamda da 19 Şubat 1932'de yapılan devrimlerin halk arasında anlaşılması ve yaşatılması görevi üstlenen Halkevleri kuruldu. Okuma ve yazma bilmeyen kitlelere hızlı bir eğitim yolu çalışmalarında Atatürk'ün kişisel çabaları söz konusudur. Bu anlamda Kirby şöyle düşünmektedir.

Harf reformunun gerçekleşmesinde Millet Mektepleri çok yararlı olmuşlarsa da, bunlar köy eğitiminin aracı durumuna gelmedi ve ulusal eğitim sistemi içinde kurumsallaşamadı. Bunlar, Milli Eğitim Bakanlığı'nın kendi başarısı ve olanaklarının bir belirtisi olmaktan çok bir devrim heyecanının sonucuydu (Kirby,2000:52).

Daha sonraki süreçte Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan atanmış ve Atatürk'ün isteği ile köylerde eğitim sorunun giderilmesi için, köylere Eğitimci atanmasına karar verilmiştir. Özellikle köy kökenli askerde çavuş ve onbaşı olanlardan okuma yazma bilenlerin faydalanması öngörülmüştür. Kısa bir süre kurstan geçirilerek köylere "Eğitmen" olarak döneceklerdi. Bu kimseler için bir Tarım Bakanlığı ile birlikte program hazırlanmış ve bazı merkezlerde 1936 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Üç yıl sonra, Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanı ve İsmail Hakkı Tonguç'un ilköğretim Genel Müdürü olmasıyla birlikte Türk eğitim tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır. Köylere yönelik eğitim programı çerçevesinde 1937-1939 yılları arasında üç yıl süren Köy Eğitmeni projesi sonrasında Köy Enstitüleri Yasası, (Çıkar,1997) 17 Nisan 1940'ta 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Yasası ile Mecliste oy birliği ile kabul edilmiştir. Güvercin, Aksu ve Arda kurulan Köy Enstitülerinin amacını şöyle ifade etmişlerdir.

Ülkemizin eğitim tarihinde en özgün çabalardan birisi olan Köy Enstitüleri, Cumhuriyet devrimi sonucu kurulan ve modernleşme çabası içinde olan ülkenin, bu çabalarını kırsal alana taşıma isteğiyle kurulmuştur. Köy Enstitülerinin amacı sadece köylülere okuma-yazma öğretmek, teknolojik yenilikleri köylere sokmak ve modern tarım yapılmasını sağlamak olmamıştır. Belki de en önemli misyonları kırsal alandaki geleneksel bağlılıkları çözmek, feodal yapıyı kırmak ve geleneksel egemen güçlerin nüfuzlarını silerek buradaki insanlara ulus bilinci aşılamaktır (Akt:Kartal, 2008:25).

Türkiye Cumhuriyeti, eğitimde köyler ve kentler arasındaki dengeyi kurabilmek ve köylerdeki öğretmen açığını giderebilmek için Köy Enstitüleri kurulmuştur. Köy Enstitülerinin şehirlerden uzak ve geniş arazileri olan bölgelerde kurulmasına özellikle dikkat edilmiştir. Bu Enstitülerde, köylerde sadece eğitim işi yapan öğretmenler değil, Cumhuriyet devrimlerini, ulus bilincini ülkenin en ücra yerlerine taşıyacak köy çocukları eğitilmiştir. Ayrıca köylünün sadece eğitim alanında değil, tarım, sağlık gibi alanlarda da ihtiyaçlarını karşılayacak "yaparak öğrenme" yöntemiyle eğitim almış donanımlı bir öğretmenler yetişmişlerdir.

3. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramlarının Tanımı

Bireyin doğumu ile birlikte biyolojik olarak cinsiyeti, cinsel organlarına göre "kadın" ve "erkek" olarak adlandırılmaktadır. Bu ayrım olay doğal bir olgudur. Birey cinsiyetinin (sex) biyolojik farklılıklara göre anlamlandırılması, bireyin fiziksel yapısıyla alakalı bir olgudur. Ancak Toplumsal Cinsiyet (gender) ise, fiziksel olarak farklı olan kadın ve erkeğin toplum içerisinde sosyal ve kültürel olarak üstlenecekleri roller şeklinde tanımlanmaktadır. Kadın erkek olarak belirlenen ve bu yönde insanlara biçilen roller, kalıplar toplumsal cinsiyet olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise, sosyo-kültürel ve doğal olmayan olgudur. Bu anlamda Akkaş cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki farklılığı şu şekilde vurgulamaktadır.

Cinsiyet kavramı daha çok biyolojik yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılırken, toplumsal cinsiyet kavramı bireyin rollerini belirleyen sosyal bir statü aracı olarak kabul etmiştir. Bu bağlamda cinsiyet kavramına yeni anlamlar yüklendiği, kadın ve erkek arasında fiziksel, biyolojik açıdan değil, toplumsal roller ve statü açısından da toplumdan topluma değişen farklılıklar toplumsal cinsiyet adı altında belirlenir (Akkaş,2019:99).

Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet kavramları anlam olarak birbirinden farklı gibi algılandıkça da aslında birbirini tamamlamakta ve birbirlerine bağımlıdır. Bu nedenle birini diğerinden ayrı düşünmemek gerekmektedir. Cinsiyet farklılığına göre, cinsler arasındaki biyolojik yapıdan kaynaklanan ilişkiler belirlenmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet ise, kadın veya erkeğin toplum içerisindeki rolleri, içerisinde yaşadıkları toplumun kültürünü bağlamında ifade etmektedir. Her ne kadar toplumsal cinsiyet kavramı evrensel ölçütlere sahip olsa da kadının ve erkeğin toplumdaki konumlandırılmasına göre toplumlararası

değişkenlik göstermektedir. Bu anlamda Yeter görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir.

İçerik olarak toplumsal cinsiyet kavramı daha kapsayıcı bir kavram olduğu için cinsiyet terimini de kendi sisteminde bizatihi bulundurmaktadır. Toplumda cinsiyetin ilk belirleyici unsuru fiziksel ve biyolojik farklılıklar olarak belirlenmiş daha sonra aktöre verilen roller gereği cinsiyet toplumsallaşmış daha sonra ise örüntü davranışların bir zemine oturtulması ile toplumsal cinsiyet kavramı ortaya çıkmıştır. Güncel araştırmalar da toplumsal sürecin içerisindeki hiyerarşik düzen ve kavramın toplumun dinamizmi ile sürekli olarak değişen bir yapıda olduğu tartışmaları hız kazanmış küreselliğin etkisi de ayrıca sorgulanmaya başlanmıştır (Yeter, 2015:190).

Her toplum kendi varlığını sürdürmek için öncelikle toplumu oluşturan bireylere, tarihsel süreç içerisinde üretilmiş kültürel olgularını öğretmekle sağlamaktadır. Toplumun içerisinde uyumlu yaşayabilmek için bu gereklidir. Bireyin mutlu olması, toplumunun da sürekliliğine olanak vermektedir. Toplumsal normlardan bir tanesi de toplumsal cinsiyettir. Her iki cinsiyetin de doğuştan getirdiği biyolojik farklılıklar üzerine toplumun kadın ve erkek yaşamına bir de kendi norm rollerini monte etmesi, cinsiyet ayrımını iyice gün yüzüne çıkarmaktadır. Hemen hemen her toplumda cinsiyet bağlamında kadın erkek rollerinin olması kaçınılmaz görünmektedir. Ancak cinsiyet rollerinin beraberinde getirdiği toplumsal statüler nerdeyse sürekli kadının aleyhine olmaktadır. Bu anlamda Bingöl şöyle düşünmektedir.

Toplumsal cinsiyet ayrımındaki en genel geçer göstergeler kadın olarak belirlenmiş cinse yönelik yaptırımlarla örneklenebilir. Tarihsel toplumsal olarak oluşturulmuş cinsiyet ayrımıyla kadın cinsine biçilen roller hep pasiflik, sakınma, korunma, savunma üzerindedir. Kadının yapması/olması gereken bu vaziyetler, erkeklerin meziyetlerine ve onların iktidarına karşıdır (Bingöl, 2014:109).

Toplumun tarih içerisinde yaşamsal değişimleri, buna bağlı olarak kültürel değişim ve etkileşimleri, toplumsal cinsiyet rollerini bazen çok katılaştırırken bazen de sosyal statü anlamında eşit demokratik haklar vermiştir. Türk toplumunda da yaşadığı coğrafya, çağ ve yönetim şekillerine göre farklı toplumsal cinsiyet rollerinin yaşandığı dönemler olmuştur. Türklerin anavatanı sayılan Orta Asya'da nerdeyse kadın ve erkek arasında toplum içerisinde

cinsiyet rol ayrımı söz konusu değilken, Türklerin batıya göç etmeleri ve İslam dinini kabul etmesiyle birlikte o coğrafyada kadının toplumsal konumu aleyhine yeni toplumsal cinsiyet kuralları konulmuştur. Bu süre Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine kadar sürmüştür ancak, gerek batı toplumu ile sıkı ilişkilerin yaşanması ve teknolojinin beraberinde getirdiği bazı yaşama dair kolaylıklar, kadının toplum içerisindeki konumunu değiştirmiştir. Toplumsal cinsiyet bağlamında Osmanlı kent kadını birçok haklara sahip olsa da köyde yaşayan kadınlar bu toplumsal cinsiyet haklarından haberdar olmamışlardır.

4. Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Kadın

Osmanlı İmparatorluğunun modernleşmek için yaptığı yenileşme hareketleri sırasında kadına ve kadının toplumsal konumu ile ilgili düzenlemelerde yapılmıştır. Tanzimat ile başlayan ve Meşrutiyet döneminde kadının toplumsal yaşamdaki değişimleri modernleşmenin gerekliliğini gündeme getirilmiş ancak bu modernleşmenin sınırları yine erkekler tarafından belirlenmiştir. O dönemlerde açılan Kız Sanayi Mektepleri ve Kız Enstitüleri, kızların ev idaresi konusunda eğitim almalarını sağlamış ve yine kadının yerinin okuldan sonra yine evi olarak gösterilmiştir. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı nedeniyle devlet kurumlarında azalan erkek memurların yerine kadınların devlet memuriyetlerinde görev alması söz konusu olmuştur. Kadınlara yönelik tüm düzenlemeler kentlerde yaşayan üst düzey kadınların yararlanabilecekleri düzenlemeler olmuştur. Köyde yaşayan kadınlar bu düzenlemelerden habersiz kendilerine biçilen toplumsal cinsiyet rollerini yapmaya devam etmişlerdir. Her ne kadar toplum yaşamı içerisinde yer almışsa da yine kadının toplumsal cinsiyet bağlamında geri kalan yaşamının evinde bulunmasını gerektirmiştir. Kadınların toplumsal yaşam içerisindeki yeri, Cumhuriyetin ilk yıllarında da kadın yaşamına örnek olmuş ve bu şekilde devam etmiştir. Bu anlamda Tuna görüşünü şöyle ifade etmektedir.

1929'daki iktisadi daralmaya paralel olarak, yeniden düzenleme neticesinde kadınlar, nadiren de olsa ücretli olarak çalıştıkları yerlerden evlerine dönmeye özendirilmişlerdir. Yani ilk kuşak Cumhuriyet kızlarının eğitiminde önemli olan onlara iş bulmak değil, cumhuriyetin yeni ideolojisini benimsetmek, mümkün olduğu kadar yaymak ve yeni kuşakları bu doğrultuda yetiştirmektir (Tuna,2009:21).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla kadın hakları ve eğitimi konusunda oldukça ileri düzeyde

gelişmeler yaşanmıştır. Atatürk, kadının toplumda yeri ve önemi ile ilgili çalışmalar başlatmıştır. Kadının sadece görünümü ile değil, toplum içerisindeki rolü ile eşit bir birey haline gelmiştir. Bunun için 1926 Türk Medeni Kanunu kabul edilmiş, kadınlara 1930 yılında yerel seçimlerinde, 1934’de genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Atatürk, kadınların toplum da erkekle eşit konumlandırılması gerekliliğini savunmuş ve yapılan Cumhuriyet devrimlerinde kadınlar yeni haklara kavuşmuştur. Bu bağlamda Atatürk, daha Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk kurulduğu zamanlarda İzmir’de yaptığı bir konuşmasında kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğini (İnan,1991) şu şekilde dile getirmiştir.

“...Bir toplum cinsinden yalnız birinin, çağın gereklerinin edinmesiyle yetinirse, o toplum yarından çok güçsüzlük içinde kalır. Bir ulus ilerlemek ve uygarlaşmak isterse, özellikle bu noktayı temel alarak kabul etmek zorundadır. Bizim toplumumuzun başarısızlığının nedeni kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz gevşeklik ve kusurdan doğmaktadır... Bir toplumun yaşamda çalışması ve başarılı olması için, çalışmanın ve başarılı olabilmeyin bağlı olduğu bütün nedenleri ve koşulları kabul etmesi gerekir. Bundan dolayı bizim toplumumuz için ilim ve fen gerekliyse bunları eşit ölçüde hem erkek hem de kadınlarımızın elde etmesi gerekir” (Akt: Akay,2017:50).

Aslında o zamanlarda Türkiye nüfusunun %80’i köylerde yaşamaktaydı. Tabi ki köyde yaşayan kadınların oranı da yüksekti. Cumhuriyet yönetim şeklinin kendilerine kazandırdığı haklardan habersizlerdi. Çünkü çoğu okuma yazma bilmiyor, toplumsal yaşamdan kopuk, sadece köy yaşamının gereklerini yerine getirmekteydiler. Köy toplumu içerisinde yapabildikleri de erkeklerin kendilerine belirledikleri sınırlar kadardır. 1929’da kız Enstitülerinin kuruluşu ile birlikte, kadının cinsiyet rollerini pek etkin değişime uğramamıştır. Sadece yeni bir ideoloji olarak Cumhuriyeti öğrenmişler ve yine ev işlerine yönelik çalışmalar yapmışlardır. Daha sonra Kız Enstitülerinin liselere dönüştürülerek, Köy Enstitülerinin açılmasıyla, köy yaşamının her alanda iyileştirilerek çağdaş yeni bir eğitim anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

5. Köy Enstitülerinin Toplumsal Cinsiyet Açısından Önemi

Köy Enstitüleri, köy çocuklarına bir kimlik kazandırmakta ve onları içinde büyüdükleri köy toplumunu aydınlatmakla yükümlü kılmaktaydı. Böylece ülkenin kırsalda yaşayan nüfusunun büyük bir çoğunluğu hem Cumhuriyetin devrimlerini

taniyacak hem de geleneksel köy yaşamlarını değiştirecekti. Çok yönlü yetişmiş Köy Enstitülü öğretmenler, köyün ekonomik, toplumsal, kültürel yapısına olumlu katkıda bulunmak ülküsü içerisinde eğitim almış kimselerdir. Üretime yönelik bir program çerçevesinde eğitim veren Köy Enstitüleri tamamen Türk toplumunun o günkü kırsalda yaşayan insanların ihtiyacından doğmuştur. Köy Enstitüleri yoksul köylünün tarihsel süreç içerisinde özelemlerinin aydınlanma ve üretim bağlamında ortaya çıkaran öncü bir halk aydını yetiştiren dönemin modern kurumlarıdır. Bu anlamda Ertuğrul şunları söylemektedir.

Köy Enstitüleri ile halk tipi aydınlar yetiştirmeyi tasarlayan Tonguç enstitülerde elbette ki ona göre iş ortamı kuracak, köy çocuklarını, kendi sınıfsal yerinden kopararak değil, kendi sınıfsal koşulları içinde ve bu koşulları dönüştürmeye yarayacak bilgi, beceri ve davranışlarla donatarak yetiştirecekti (Ertuğrul, 2002:36).

Köy Enstitülerinin kurulduğu tarihe kadar (1940) kadınlar toplumsal yaşam içerisinde pek yer almamaktaydı. Kapalı bir toplum yapısı içerisinde yaşamlarını sürdürmekte ve tarla işleri yapmaktaydı. Dünyada ve ülkede olan bitenden habersizlerdi. Köy Enstitüsünün kuruluş amacı ve Cumhuriyet düşüncesinin eğitimde karma eğitim anlayışı, kız öğrencilerin Köy Enstitülerinde okuması engelini ortadan kaldırmakta ve köy kadınlarının aydınlatılması anlamında önemi bulunmaktaydı. Bu nedenle, Köy Enstitüleri kurulduktan sonra kendi arkadaşları içerisinde başarılı olmuş sağlıklı, üç yıllık ilkokulu bitirmiş kız ve erkek köy çocukları seçilerek alınmaya başlanmıştır. O dönemde köylü ailelerin, kız çocuklarının okutulmasına pek olumlu bakılmadığı için, Köy enstitüsünün ilk yıllarında kız öğrencilerinin kayıt oranı düşük olmuştur. Aileleri kızlarını okula göndermeleri yönünde öğretmenlerin büyük ikna çabaları olmuştur. Bu nedenle, kız öğrencilerin okullara sınavsız alınması sağlanmıştır. Bu anlamda Gedikoğlu şunları söylemiştir.

Köy Enstitülerine, kız çocuklarının da alınması ayrıca bir önem taşımıştır. Çünkü bu dönemde kız çocuklarının enstitülere alınmasında bazı güçlükler vardı. Bu nedenle, ilk zamanlar kız öğrencilerin sayısı oldukça azdır. Fakat bu sayı Köy Enstitülerinin kapatılmasına doğru artmıştır. Yönetici ve öğretmenlerin enstitülere kız öğrenci bulmakta güçlük çekmelerinin nedeni ana-babaları ikna etmekte zorlanmalarıydı. Buna karşın belli

oranda kız öğrenci, yönetici ve öğretmenlerin çabalarıyla enstitülere alınmıştır. Fakat erkek öğrenci sayısı karşısında bu sayının çok az olduğu görülmektedir (Akt: Şeren:216).

Köy Enstitülerinde ders programlarını kültür derslerinin yanında mesleki derler oluşturmaktadır. Mesleki dersler özellikle köy yaşamına yönelik olan tarım ve iş eğitimi dersleri oluşturmaktadır. Özellikle kız öğrenciler ziraat sanatları derslerinde, enstitüde yetiştirilen hayvanlara ait ürünlerin işlenmesine yönelik işlemler yapmaktaydılar. Köy kaynaklı oldukları için bu tür çalışmalara yatkındılar. Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklerin ve kadınları yapacakları işler farklıydı. Daha ağır işler erkekler tarafından yapılmakta, özellikle ev işlerine yönelik hayvansal ürünlerin işlenmesi, bağ ve bahçe ürünlerinin uzun süreli saklanması yönelik işlemlerin yapılması kız öğrenciler yapmaktaydı. Bu anlamda okuldaki mesleki derslerin uygulanmasında toplumsal cinsiyet ayrımına dayanmaktadır. Ortak kültür derslerini tüm öğrenciler birlikte yaparken, mesleki dersler toplumsal cinsiyet ayrımına göre yapılmaktadır.

Enstitü'ye ait hayvanların sütünden yoğurt ve peynir yapma, turşu, konserve yapma, kışık yiyecekler hazırlama vb. kızların etkinlik alanlarıdır. Tavukçuluk, meyvecilik, arıcılık, evcil hayvan bakımı gibi işler kız öğrencilerinin aldığı dersler ve çalışmalarıdır. Yaptığımız görüşmelerde kızların yaptığı etkinlik alanları şu şekilde tanımlanmıştır: Okulun eriştesini ve tarhanasını yapmak, hayvan besleme, süt sağma, peynir ve yoğurt yapma, ekin toplama, toprak belleme, turşu kurma, budama, saklama, ispanak dikme, yumurta toplama vb. işlerdir. Bu ders kızlar ve erkekler tarafından birlikte alınmasına rağmen, bu derslerde toplumsal cinsiyete dayalı bir işbölümüne rastlamaktayız. (Tuna,2009:24).

Köy Enstitüsünden mezun olan öğrenciler, genellikle kayıt defterine yazılan geldikleri köylere öğretmen olarak atanmaktaydı. Köylere dönerken kendilerine devlet tarafından hem geçimlerini sağlamak hem de köylüye örnek olacak çalışmalar yapmaları için köyde üretime yönelik çeşitli aletler, hayvanlar (dokuma tezgâhı, dikiş makinesi, üzüm sıkma makinesi, inek, yayık gibi) ve çeşitli büyüklükte tarla verilmekteydi. Köylere atanan kadın öğretmenler, Köy Enstitülerinde mesleki derslerde öğrendikleri deneyimlerine yönelik olarak örnek çalışmalar yaparlardı ve köy kadınlarına yönelik kurslar düzenleyerek onlara modern kadın olmayı

öğretirlerdi. Köy çıkışlı kadın öğretmenlerin, Köy Enstitülerinde mesleki ders bağlamında aldıkları dersler, toplumsal cinsiyet rollerine göre belirlenmiş derslerdir. Ancak bu tür etkinlikler, dönemin teknolojik olanaklarını kullanarak köy yaşamında daha fazla verimin nasıl alınabileceği yönünde çeşitli yöntemler gerektirmekteydi. Köy Enstitülerinde her ne kadar karma eğitim yapılsa da toplumsal cinsiyet rollerine uygun iş eğitimi temelli dersler verilmekteydi. Beden gücüne dayalı mesleki derslerde kız öğrenciler daha hafif görevler almaktaydı. Cinsiyete dayalı eğitim, öğretmen olduktan sonrada uygulama alanları olan köylerde de kendini göstermiştir.

Modern bir eğitim kurumu olarak tasarlanan Köy Enstitüleri'nde kızların aldıkları eğitim, toplumsal cinsiyet rollerine göre belirlenmektedir. Enstitülerin özellikle "iş içinde eğitim ilkesine göre temellenen eğitim politikası, kızlar açısından ev içi işlerin bir devamı niteliğindedir. Öğretmen olarak yetiştirilen kız öğrenciler, köylere gittiklerinde öğrencilere verdikleri öğretim dışında, köylü kadınlarına modern ev kadının nasıl olması gereklerini öğreteceklerdir. Bu işler arasında en öne çıkan dikiş makinesi ile dikiş dikmektir. Öğretmenlik dışında dikiş dikmek sanki Enstitülü kızlar için bir meslek olarak belirlenmiştir (Tuna,2009:22).

Köy Enstitülerinin demokratik bir eğitim kurumları olması öğrencilerin, orada yapılması gereken ortak işlerin toplumsal cinsiyet roller çerçevesinde işbölümü şeklinde yapılması olanakları bulmasına neden olmuştur. Köy Enstitülerinin eğitim programı eleştiriye açık bir eğitim olanağı sunmaktadır. Mesleki derslerin etkinlik alanında toplumsal cinsiyet temelli mesleki derslerin uygulanması Enstitülerde verilen eğitimin bir parçası gibi görünmektedir. Kadın öğretmenlerin, eğitimleri sonrası görev alacakları köy yaşamına bir öğretmen olmanın dışında, ev işlerinde kullanılan modern işlerin köye taşınması hesaplanmıştır. Köy Enstitülü öğretmenler, kültür derslerinde öğrendikleri cumhuriyet devrimlerinin amaçlarının köylüye anlatılması ve modern yaşamın kırsala taşınması düşüncesi içerisinde eğitilmişlerdir.

6. Sonuç

Bir bireyin toplumsallaşmasında en etkin görev ailenindir. Aile kurumunun en önemli yapı taşı kadındır. Kadının aydın, ulusal değerlere bağlı ve demokratik bir kimliği olması önce çocuğun daha sonrada toplumun sağlıklı bir yapıya sahip olmasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle çocukların yetiştirilmesinde büyük rol sahibi kadının, toplumda

cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin toplumdaki yeri önemlidir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra kadınlara verilen yasal haklar, onların ataerkil bir toplum yapısından alarak tüm toplumsal alanlarda söz sahibi yapmıştır. Türkiye’de kadının imajı yenilenmiştir. Ev işlerinden çıkarak toplumsal yaşam içerisinde yer almasının önü açılmıştır. Erkeklerle eşit bir şekilde her meslekte çalışmaya ve bu yönde gerekli düzeylerde eğitim almalarının önü açılmıştır. Toplum içerisinde kadının yeri çağdaş bir konuma getirilmiştir. Bu bağlamda ilk kez kız ve erkek öğrencilerin bir arada yatılı şekilde öğrenimlerini sürdürdükleri Köy Enstitüleri kadına toplumsal cinsiyet bağlamında hak ettiği yeri sağlamada olanak vermiştir.

Köy Enstitüleri eğitim programlarının amacı, köy çıkışlı çocuklara cumhuriyet devrimlerinin beraberinde getirdiği çağdaş bilgilerin yanında, köy yaşamının daha modern hale getirilmesi için donanımlı, üretken ve onlara rol model olabilecek öğretmenler yetiştirmektir. Demokratik bir ortam içerisinde öğretmen olarak yetiştirilen çocukların görevi, nüfusunun büyük bir çoğunluğu yüzyıllardır köyde yaşayan insanları, kapalı köy yaşamlarının dışına çıkarmak, dünyayı tanımalarını sağlamak ve onları aydınlatmaktır. Bu anlamda kadın toplumsal cinsiyet bağlamında kendine belirlenmiş olan rolleri aşarak hem kendisi çağdaş bir kimlik kazanmış hem de kendi toplumunun medenileşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Bireyin doğuştan sahip olduğu cinsiyet sözcüğüne yeni anlamlar yüklenerek, toplumsal yaşamlarına göre rollerin belirlenmesi, her toplum için zamansal farklılık göstermektedir. Köy Enstitüleri, var olduğu sürece, toplumsal ve kültürel bağlamda kadın ve erkeğe göre katı bir şekilde belirlenmiş rolleri ortadan kaldırarak kadının toplum içindeki

konumunun yükselmesine büyük katkıda bulunmuştur.

7. Kaynakça

- Akay, Melis (2017). “Köy Enstitülerinde Yetişen Kadın Öğretmenlerin Türk Toplumuna Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın
- Akkaş, İbrahim (2019). “Cinsiyet Ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı”, Ekev Akademi Dergisi • Icoae Özel Sayısı, s.97-118
- Arslan, Öznur Özden (2018). “Köy Enstitülerinin Toplum Kalkınmasındaki Rolü”, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt 6. No 1., s.84-119
- Aydın, Yekta (2019). “Köy Enstitüleri Gerçeği Fikri Taştemel”, GD Ofset Matbaacılık ve Tic.San. A.Ş., İstanbul
- Bingöl, Orhan (2014). “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı 1), s:108-114,
- Çıkar, Mustafa. (1998) “Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu”, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara
- Ertuğrul, Feyzullah (2002). “ Köy Enstitüleri Sistemi ve Düşündürdükleri”, 2. Basım, Güldikenli Yayınları, Ankara
- Kartal, Sadık (2008). “Toplum Kalkınmasında Farklı Bir Eğitim Kurumu: Köy Enstitüleri”, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, s. 23-36
- Kırbay, Fay (2000). “Türkiye’de Köy Enstitüleri”, 2. Basım, Yayına Hazırlayan E. Tonguç, Güldikenli Yayınları, Ankara
- Şeren, Mehmet (2008). “Köy Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri”, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 28, Sayı 1,s.203-226
- Tonguç, Engin (2007). “Bir Eğitim Devrimcisi İ. Hakkı Tonguç – Yaşamı, Öğretisi, Eylemi” (Üçüncü Basım), Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, İzmir
- Tuna, Semiha (2009). “Köy Enstitüleri’nde Kadın Olmak,” Fe Dergi 1/1, s. 20-29. <http://cins.ankara.edu.tr/tuna.html>
- Yeter, Elife (2015). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadının Özneliği ve Din”, ÇÜİFD, Cilt: 15, Sayı: 2, s. 189-210